

ALMANYA'DAKİ TÜRKLERE DAİR BEŞ ÖYKÜ

Hasan KARACA

Almanya'nın göç tarihine baktığımızda bir şeyi kesinlikle söyleyebiliriz, ülke politikası bu konuda başarısız kalmıştır. Bu uzun bir hikaye. Ve biz bu hikayeyi anlatacağız. Bu çerçevede göç olayını farklı açılardan ele alacağız. Bununla birlikte makaleye, göç olayını tek yönlü ele almış suçlaması yapılabilir. Makale tek yönlü, çünkü daha çok göçle ilgili başarısızlıkları konu edinmektedir. Makale çok yönlü, çünkü birçok alanda başarısızlık ve hata mevcut.

Bu karmaşık durumu bir sistematige oturtmakta ne kadar başarılı olduğumuzu bilmiyoruz. Esasında böyle bir iddiamız da yok. Biz sadece bir öykü anlatmak istedik, fakat olayın karmaşıklığı karşısında aynı öyküyü beş kere anlatmak zorunda kaldık.

Vatan, sıra, gurbet geleneğini derinden içselleştirmiş olan Türkler, Batının 'aydınlık' yarınını inşa

eden çarkın dişlileri olmaya gittiklerinde pek aşına oldukları geri dönme duygusunu¹ hayatlarının merkezlerine oturtmuşlardır. Gittikleri gurbetten koparabildiğini koparıp tekrar asli hayatlarına dönmek istemişlerdir. Koparabileceğine inandıkları tek şey ise kısa sürede elde edeceklerini sandıkları ve TL'ye çevrilince akılları çelen rakamlarla ifade edilen paraydı. Bu paralar da sadece asli vatanda harcamak için kazanılırdı, daha doğrusu vatanda harcamak için harcanmazdı. Çünkü gurbetçiler kazandıkları paralarla değil, harcamadıkları paralarla az biraz zengin olmuşlardı. Almanya da onların para harcama imkânlarını yeterince sınırlamıştı: para harcamaya vakit ve takat bırakmayacak kadar zor işler, rahat yaşamaya imkân vermeyecek kadar dar evler ve gurbette insanın gerçekten garip olduğunu hissettirecek kadar yabancı ortamlar.

Hakikatte Almanya da - anlaşmaya uygun olduğu üzere - bu insanların bir an önce işleri bitirip gitmeleri doğrultusunda tavır almıştı. Kendi milletinin tenezzül etmediği, en eğitimsizinin bile böyle bir işte çalışacağına işsiz kalmayı tercih ettiği işlerde

Çevre, Kültür ve Turizm Bakanlığı

istihdam edeceği insanları aksine özenle, ağızlarının içlerine bakacak, dişlerini sayacak ve engin bir muayene sürecinden geçirecek kadar titizlikle seçmişlerdi. Bu seçme mekanizmasının daha önce Afrika'dan götürdükleri köleleri seçerken uyguladıkları yöntemle benzemesi elbette tesadüf değildi. Bu insanlar satın alınmıştı, köle gibi çalıştırılıp, işe yaramaz olduklarında ceplerine sıkıştırılan, alanlar için büyük, verenler için ufak paralarla evlerine gönderileceklerdi. Bu yüzden onlara insana yakışır bir hayat sunmaya gerek yoktu, vardiyalı çalışan iki kişi pekâlâ aynı odada ve birbirinin yüzünü hiç görmeden kalabilirdi, biri gündüz çalışıp gece kullanırdı odayı, diğeri gece çalışıp gündüz yatardı. Zaten bu iş yoğunluğu karşısında odalarında yatmadan öte bir faaliyet göstermeleri de beklenemezdi. Evlerin tuvaletleri olması da zorunlu görülmemişti, iki kadın arasına daracak bir tuvalet yerleştirilmesi çoğu zaman kâfi geliyordu. Üst kattakilerle alt kattakilerin aynı tuvaleti kullanmasında bir sakınca yoktu. İş yerlerindeki patronların da onlarla konuşurken herhangi bir nezaket kuralını gözetme gibi bir gereksinimleri olamazdı. Buna karşılık ağız çok iyi laf yaptığını bildiğimiz politikacılar hoş bir isimle taltif etmişlerdi göçmen işçileri: Gastarbeiter (misafir işçiler). Fakat burada misafirin vurgusu, hürmete, baş üstünde yer olmaya, ağırlamaya değil, kısa süreli gelmiş olmaya, hana uğramış yolcu olmaydı.² Nitekim misafirler tren istasyonundan kamyonlara yüklenerek tuvaletlerinin nerede olduğunu ilk anda kavrayamadıkları evlere taşındıklarında gözden kaçırdıkları bir hususu, ancak kira günü gelip çatığında anlayabilmişlerdi: bu mekânlar birer daireydi. Dairelere kira bedeli olarak o zamanlar 160 'Doyçe Mark' ödemesi gereken işçiler ortalama olarak 600 Mark kazanıyorlardı. O dönemlerde zaten konut sorunu yaşayan Almanya gibi ülkelerin, göçmenlerin gelmesiyle iyice eli ayağına dolanmıştı. Bu fırsat bilen ev sahipleri ve emlakçılar ise daha önce zorunlu işçilerin kaldığı ve ev demeye bin şahit isteyen kulübeleri, ev diye 90 Mark'a kiraladılar. Şu veya bu şekilde yerleştirilen işçiler kaderlerine razı olarak seferi hayatlarına başladılar ve aptallaştırılan işlerinde akıllarını yitirmemek için didindiler. Öte yandan aklımı koruyayım derken gönlünü kap-

Daha önce eşlerinin geri dönmelerini sabırla bekleyen anneler, şimdi 'gâvurun elinde' yitip gidecek kaygısıyla apar topar eşlerinin peşine, yaman Almanya'nın yollarına düşmüşler.

tıranların sayısı hiç de az sayılmazdı. Alman kızlar gönülleri çecek, akılları dumura uğratacak ve daha önce sadece büyük şehrin garip dergilerinde gördükleri açlıklarıyla gariban göçmenler için önemli bir cazibe merkeziydiler, üstelik bunlar 'o kadar oynak, o kadar şuh, o kadar cana yakındı' ki kendini kaptırmamak ancak güçlü bir iradeyle mümkündü, ne var ki ağır iş şartları göçmenlerde ne irade bırakmıştı ne güç. Aksine bu göçmenler de farklı tarzları, güçlü vücutları (nitekim iyi seçilmişlerdi, başvuranlar arasında en iyi vücut yapısına sahip olanlar, en sağlıklılar, en güçlüler getirilmişti), esmer tenleri ve ilginç yabancılıklarıyla Alman kızları için cazibeli bir egzotizme sahiptiler. İlgiler karşılıklı olunca da, gelip geçici göçmenler için gelip geçici şu gurbet diyarında geçici zevklere dalmamak için hiçbir sebep yoktu.³ Hele de buradan gidince bir daha asla buranın ne yüzü görülecek, ne de haberi alınacakken. Hele de şu cehennemde hesap soracak ve hesap verecek hiç kimse yokken.

Gerçekte ise macera asıl şimdi başlıyordu. Gerçekte hesap verecek birileri vardı.

ii

Sazlar rüzgarın etkisiyle büyük sırrı ifşa etmeye başladığında eşek kulaklı hükümdar bir şeyi çok iyi anlamıştı: Âlemde hiçbir sır gizli kalmaz. Nitekim gurbetçilerin esrarengiz buluşmaları ve gizli görüşmeleri de sır olarak kalmamıştı. Daha doğrusu sır olduğu için dilden dile dolaşmış ve saklanacağı yerde ortaya çıkmış, gizleneceği yerde açığa vurulmuştu. İkinci göç dalgası diye ifade edilen göçmenlerin

ailelerinin de gurbeti seçmelerinde bu 'bilinen sırım' payı küçük değildir. Daha önce eşlerinin geri dönmelerini sabırla bekleyen anneler, şimdi 'gâvurun elinde' yitip gidecek kaygısıyla apar topar eşlerinin peşine, yağın Almanya'nın yollarına düşmüşler. Bundan sonra yaşanan aile faciaları ve trajikomik olaylar ise anlatmakla bitmeyecek, denizler mürekkep olsa yazmakla tükenmeyecek kadar çok.⁴

Elbette ikinci göç dalgasını sadece bu ilişkiyle gereçlendirmek, sadece bu ilişkiler düzeyinde ele almak konuyu tek yöne indirgemek olur. Almanya'yı gerçekten bırakıp biriktirdiği üç kuruş parayla ailelerine dönenler çoktu. Öte yandan bu 'çalışkan, titiz, dakik, dayanıklı ve hemen hemen hiç hastalanmayan'⁵ yağız delikanlıları tekrar gurbete çağırın işyerleri, bu kez aileleri ile gelmelerine de izin vermiştir. Böylelikle göç yeni bir boyut kazanmıştır.

III

Şüphesiz göçmen olmanın kendine özgü bir psikolojisi var. Fakat biz bu ruh halinden (ruh biliminden değil) bahsetmekten ziyade bizzat Türk göçmenlerinin içinden çıktıkları ve içine düştükleri durum sonucu kendilerinde oluşan zihinsel ve duygusal şartlanmalara değinmek istiyoruz.

Türkiye'den Almanya'ya göçen insanlarda en temel saik para kazanmaktır. Alman para biriminin gücü, fabrikaların öldürücü temposu ve aptallaştırıcı⁶ tekdüzeliği, fakirliğin gütmesi ve sılada sabırla aç bekleyen çocukların hayali, insanları tek bir hedefe odaklamıştır: paraya. Böylelikle 'kapitalizmin ruhu' bu babaların hepsini birer Baba Max Weber⁷ kılmıştır. Aslında gaye, biriktirilen bu paraları geri dönüp memlekette harcamaktır. Ancak geri dönme hiçbir zaman gerçekleşmeyince para asıl gaye olarak kalmıştır. Bu insanlar ya paralarını geri dönmelikleri halde memleketlerinde yatırım olarak kullan(ama)mışlar, ya da salt paraya sahip olmayı gaye-i asliyeleri yapıvermişlerdir. Netice itibarıyla çoğu zaman - kendilerine ve eşlerine - geri dönüşü olmayan bir maddi birikime sahip bu insanlar, tüm zenginliklerine rağmen hep mağdurün sınıfında kalmışlar.

Çocuklarının kendi çektiklerini çekmemeleri için de bu paraları harcamaya yeltenmişler, fakat genelde nihai tüketime harcanan paralar çocukları adam etmeye yetmemiş. Onlara iyi bir eğitim, iyi bir iş imkânı, iyi bir aile düzeni sağlamak yerine, iyi bir araba, iyi bir giyim tarzı ve havai bir lüks sağlamayı uygun görmüşler. Bu paraları çocuklarından da esirgeyenlere gelince, günün birinde onların kazandıkları ve biriktirdikleri paralar kime nasip olacaksa onları bulmuş: Türkiye'den bin bir dümenle gelen, arkası kuvvetli, şık giyimli ve namazından ni yazında holding temsilcileri, kendisine saygı ve korku duyulan Alman devleti ve yaz sezonunu bekleyen Türkiye'deki sansarlar. Tüm bu badireleri atlatıp paralarını bankada muhafaza etmeyi başaranlar ise Sadi'nin hazin hikâyesinin kahramanından farklı olamamışlar ve bahçelerinde altın mı, yoksa taş mı var, bir türlü fark edememişlerdir.⁸

En azından bir süre ailelerinden uzak yaşamış olan bu insanlar tekrar aileleri ile birleştiklerinde çoğu zaman eskisi gibi olamamışlardır. Çünkü kendileri çok değişmiştir ve aileleri onları zihinlerinde çok farklılaştırmıştır. Nihayet ailelerin birçoğunda ya eşler arasında, ya nesiller arasında ciddi kopmalar olmuştur. Kızından şikâyet eden babalar, babasından şikâyet eden çocuklar, eşinden şikâyet edemeyip için için kendini yiyip bitiren anneler haneleri doldurmaya başlamıştır.

Tüm bu dertlerin üstüne bir de yol yordam bilmemek, dilden anlamamak ve halden anlayanı bulamamak eklenince, birinci nesil göçmenlerin yarısından fazlasının bedenen veya ruhen hasta olduklarını iddia eden araştırmalar haklı çıkmaktadır.

İkinci ve sonraki nesiller ise bu sorunların canlı şahitleri olmuş ve dolaylı ve dolaysız etkilerini bizzat tecrübe etmişlerdir. Ailelerinden almaları gereken eğitimi ise her zaman sınırlar dâhilinde alabilmişlerdir: iş yorgunluğu, stres ve can sıkıntısından ne konuşacağını bilmeyen, neye ne zaman kızacağı bilinmeyen baba, dışarıyı tanımadığından kendisine danışılmayan ve zaten işi ve derdi başından aşmış anne, evde yaşadıklarını ve doğal olarak yapageldiklerini anlayamayan, oturup da çekirdek çiltatmadığınız Alman akranlar (ki onlar bunu isteseler

de beceremiyorlar) ve hala yabancı olduğunuzu hissettiren kamusal alan.

Okulda, işte ve hayatta başarısızlığınızın tüm bu sorunlar göz ardı edilerek salt yabancı olmanıza bağlanması da cabası.

İKİNCİ ÖYKÜ: CASİNO

Bir önceki bölümde anlattığımız serüven fazla karamsar gelmiş olabilir. Olaya başka bir zaviyeden bakıp bu yaklaşık yarım asırlık tarihi tam bir başarı hikâyesi olarak da anlatabiliriz: başarılı Türk iş adamları, Almanca'yı bilmeyi gerektirmeyecek kadar marketinden, terzi ve berberinden, kiraathane ve camisine kadar güçlü bir Türk alt yapı, üniversite okuyan, doktora yapan hatta fakültelerde görev almış Türk çocuklar, siyasete atılıp başarı göstermiş Türk asıllı gençler, Almanca'yı su gibi konuşup asli kültürlerini de kaybetmemiş evlatlar...

Sayılar da bu başarıyı kanıtlamaktadır. 1975 yılında 100 Türk şirketten bahsedilmekteyken,⁹ 2000 yılında bu sayı 60.000'e çıktı. 2010 yılına kadar ise sayının 100.000'i aşacağı beklenmektedir. Yarım milyon insana işveren Türkler Alman ekonomisine önemli katkı sağlamaktadırlar.¹⁰

Okuldaki başarılı öğrenci sayısı da bunu göstermektedir, nitekim Gymnasium'a¹¹ giden Türk öğrencilerin oranı 2004/2005 öğretim yılında bir önceki yıla göre % 6,1 artmıştır.¹²

Örnekleri çoğaltıp bu başarı öyküsünü süslemek mümkün. Asıl ilginç olan bu başarıların birinci bölümde anlatılan hazin öyküyle aynı kahramanları betimlemesidir. Üstelik her iki öykü/tarih¹³ de doğru ve kanıtlanabilir.

ÜÇÜNCÜ ÖYKÜ: THE RETURN

"Eşim 1964 yılında Almanya'ya yola çıktığında hepimiz Canas de Senhorim istasyonundaydık. Çok duygusal bir andı ve olayın hem benim, hem çocuklar, hem de eşim için ne kadar zor olduğunu o zaman anladım. Çok ağladık. Almanya'ya neden mi gitti? Aslında paramız az olmasına karşın bir ekşimiz yoktu. Günün birinde eve geldi ve 'Almanya'ya gidiyorum' dedi. Ben gitmesini istemiyordum

ama o benim iznim olmadan da gitmeye kararlıydı. Köln'e vardığında, bir milyonuncu misafir işçi olduğundan, kendisine bir motorlu bisiklet hediye etmişler. Bir ay sonra bizi de konsolosluktan bir temsilci ziyaret edip çiçek takdim etti. Gururumuz okşanmıştı, gazetelere bile çıktık. Eşim televizyona çıkacağına dair telgraf göndermişti. Köyde sadece iki televizyon vardı, tüm köy eşimi izledi. Yaşlı bayarlardan biri Armando'nun kendisine hüzünlü baktığını söylemişti. Buna hala gülüyoruz.

Eşim çok hasretlik çekti, sürekli gidip geliyordu. Yılda iki üç kez yanımıza uğruyordu. 1970 veya 71'de aile cüzdanını almak üzere geldi. Maaşında çok fazla kesinti oluyormuş, bu yüzden gelmiş. Bir süre önce ise kaza geçirmiş, karnına bir kalas düşmüş. Onun etkisinden hiçbir zaman kurtulamadı. Burada gittiği doktor ona 'kemiklerinizin Almanya'da gömülmesini istiyorsanız bir daha gidin' dedi. O da Portekiz'de kaldı. Bir daha asla çalışmadı, sadece komşulara ufak işlerde yardımcı oldu, tahtadan bir şeyler üretti. 1976'da ağrıları tekrar arttı ve başka bir doktora gittik. - Mide kanseri teşhisi kondu. Portekiz'de gerekli ilaçları bulamadığımız için hepsini İspanya'dan almak zorunda kalmış, çok para harcamıştık. Tedavi ve hastane masrafları o kadar fazlaydı ki, tüm birikimlerimiz kısa sürede tükenmişti. Sonra Almanya'daki emekli maaşını almaya kalktık. Fazla bir para değildi. 1979'da öldü. Şimdi ölen kız bebemiz için aldığımız mezarda yatıyor. Aslında mezarını mermerden yapmaya niyetliydik fakat o, üzerinde bir şey olmasını istiyordu.

Milyonlarca yabancının ve ailelerinin göç etmesi sonucu Alman halkının alttan alttan istila edilmesini ve dilimizin, kültürümüzün ve milliyetimizin aşırı yabancılaştırılmasını büyük endişe ile gözlemekteyiz.

Motorlu bisikletini ilk fırsatta trenle Portekiz'e getirdi. Kimsenin binmesine izin vermiyordu. Onu çok seviyordu, çocuklar da binmek istiyordu ama o buna izin vermiyordu. Sonra Almanya'dan gelen adamlar motorlu bisikleti satın aldı, şimdi de galiba Bonn'da bir müzede bulunuyor."¹⁴

Bu, 1926 doğumlu Armando Rodrigues de Sa'nın hikâyesi. Öyküyü arkada bıraktığı iki çocuk annesi, eşi Maria Emilia anlatıyor. Armando Rodrigues, Almanya'ya ayak basan bir milyoncu göçmen, Köln garında büyük bir törenle karşılanmış. 80'i aşkın gazete olayı gündeme taşımış. Rodrigues şaşkın gözlerle Köln tren istasyonunda patlayan flaşlara bakarken Almanya'nın halen 600.000 göçmene ihtiyacı vardır.

1980 yılında bu 600.000 kişi ihtiyacı kapanınca artık 'misafirlerin' gelmemeleri için önlem almaya başlanmıştı. Bu yeni tutum sadece iktisadi bir durumun sonucunda ortaya çıkmamıştı, siyasiler bu doğurgan yabancıların gelecekte baş edemeyecek derecede büyüyeceğinden endişe etmeye başlamışlardı. Örneğin Türk ailelerinin 'sınır tanımaz bir doğurganlığa sahip oldukları ve rahatlıkla on - on iki çocuk yaptıkları' sadece yaygın bir ön yargı olarak kalmamış, o dönem siyasileri tarafından da açıkça dillendirilmişti.¹⁵ 'Türklerin istilası' korkusunu bilimsel zeminde tartışmaya açan akademisyenlerden on beşi ise bir araya gelip fikirlerini kamuoyuna açıkça ifade etmişlerdir. Heidelberg Manifestosu olarak tarihe geçen bildirge şu cümlelerle başlamaktadır: "Milyonlarca yabancının ve ailelerinin göç etmesi sonucu Alman halkının alttan alttan istila edilmesini ve dilimizin, kültürümüzün ve milliyetimi-

zin aşırı yabancılaştırılmasını büyük endişe ile gözlemekteyiz. Göçün durdurulmasına rağmen sadece 1980 yılında yabancıların sayısı 309.000 arttı, bunların 194.000'i ise Türk. Halkımızın muhafazası için gerekli yıllık çocuk sayısının ancak yarısı kadarı doğmaktadır. Daha şimdiden birçok Alman, semtinde ve iş yerinde kendi vatanında yabancıya dönüşmüştür."¹⁶ Manifesto "Alman halkının ve onun Hıristiyan-Batı mirasına dayalı manevi kimliğinin muhafazası için"¹⁷ bağımsız bir birliğin kurulmasını talep etmektedir.¹⁸ Bu tarz tutumların tarihte kaldığını düşünüyorsanız yanılıyorsunuz, Aralık 2004 yılında Junge Freiheit gazetesine röportaj veren Manifesto imzalamacılarından Prof. Dr. Schmidt-Kaler hala manifestodaki söylemleri savunabilmektedir ve dili siyasetleştirilmemiş ilk versiyonun anayasaya daha uygun olduğunu iddia etmektedir.¹⁹

Bu tarz görüşlerin artık zamanı geçmiş ve daha çok yaşlılarca savunulduğunu düşünüyorsanız yanılıyorsunuz. Almanya'da kamuoyu yaratma gücünü haiz ünlü Shell araştırması 2000 yılında yayımladığı anket sonucunda Alman gençlerinin %27'sinin ırkçı görüşe sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmacılar bu ırkçılığın bir 'tutumunu yansıtmadığını', aksine zorlaşan iş ortamındaki rekabetten kaynaklandığını söylemekte ve bunun yeterli bir gerekçe/özür olduğunu varsaymaktadır. Araştırmada gençlere katılıp katılmadıklarına dair görüş beyan etmeleri istenen, yani onlarda olduğu varsayılan fikirler ayrıca kayda değer: "1. Almanya'da suç işleyen yabancılar derhal yurt dışına gönderilmeli, 2. Daha düşük ücretlerle çalıştıkları için yabancılar Almanların işlerini ellerinden alıyorlar, 3. Uyum sağlamak istemeyen yabancılar Almanya'dan gitmeli, 4. Bu kadar yabancı nüfusu olmasa Almanya'nın ekonomik durumu çok daha iyi olurdu, 5. Çoğu siyasiler normal Almanlarla ilgilenecekleri yerde yabancılarla ilgileniyor."²⁰

DÖRDÜNCÜ ÖYKÜ: OKUL

Almanya'ya göç edenlerin el yordamıyla hayatlarını kurmaya ve toplumsal yaşama katılmaya çalışmaları anlaşılabilir. Alman devletinin bu kişilere sürekli el yordamıyla müdahale etmeye kalkışması

ise Alman göç tarihinin önemli kusurlarındandır. İşçi olarak gelip gitmeleri sanılan (ve bir süre sonra temenni edilen) göçmenlere yönelik fazla önlem alınmamış olması da bir yere kadar anlaşılabilir. Fakat Alman devleti bundan sonra da hep hazırlıksız yakalanmış, amiyane tabirle 'gafil avlanmış'tır'. Bunun en ciddi örneğini ikinci göç dalgasıyla bir anda okullara dolan yabancı öğrencilerin durumu sergilemektedir. Belirli semtlerde yoğunlaş(tırıl)an yabancıların çocukları da doğal olarak bu semtlerdeki okullara gitmeye başladıklarında, bu semt sınırlarındaki bahtsız mektepler lisan bilmez Türk ve sair ecnebi ekalliyetlerle doluvermiştir. Baştan beri bu durumun gerçekleşeceği bilindiği halde Alman eğitim sistemi herhangi bir önlem almamış, ancak durum aniden vahimleşince alelacele birkaç pilot proje üretilip uygulamaya kalkışmıştır. Nihayet - babaları entegre olması gerekmeyen - bu çocuklar bir şekilde topluma entegre edilmeliydiler. Oysa entegrasyon adına uygulanan modeller tam da bunun zıddı bir gelişmeye hizmet edecek mahiyettedir. Bahsettiğimiz yabancılara yönelik entegrasyon ve Almanca dil öğretme projelerinden biri bütün Türk/yabancı çocukları tek sınıfta toplayıp bir yabancılar sınıfı (Ausländerregelklasse) oluşturmak ve sonra da aralarında Türkçe konuşmayı yasaklamaktan ibarettir. Tabii ana fikir bu değil: Aralarında tek kelime Almanca bilmeyen Türk çocukları ilk iki sınıfta Türk öğretmenlerine emanet ediyorsunuz.²¹ Gerçekte pedagojik formasyonu olup olmadığı meçhul olan bu öğretmenler²² çocuklara iki yıl içinde hem müfredatta zikredilen bilgileri vermelidir, hem de üçüncü sınıfı (en azından kısmen) Almanca okuyacak kadar dil bilgisini sağlamalıdır. En geç dördüncü sınıfta ise bu çocuklar tamamen Almanca eğitim görmeye başlamaktadırlar ve altıncı sınıfa kadar başarıları aynı zamanda onların entegrasyon düzeyini göstermektedir. Bu süreçte başarısız olan öğrenciler sınıfları tekrarlamakla kalmıyor, halk arasında 'deli okulu' diye adlandırılan Sonderschule'ye, yani özel eğitim okullarına gönderiliyorlar. İlkokul sonrası ise orta öğretimin dereceli yapısı ikinci 'seleksiyonu' gerçekleştiriyor. Bu süreçleri atlattıktan sonra ise dilleri doğal olarak hala yetersiz olan gençler ya işlere giremiyorlar veya düşük ücretlerle çalışarak 'Almanların işlerini ellerinden alıyorlar'.

1980'li yıllarda büyük umutlarla uygulanan bu projelerden daha sonraları soğuyan Almanya halen bu kadar çok azınlığı nasıl entegre edeceğinin yollarını bulamamıştır. Ancak dilin entegrasyonun vazgeçilmez şartı olduğunu yasal olarak tespit etmiştir. Buna göre "basit düzeyde Almanca konuşamayan" her yeni göçmen en az bu yetiyi kazanmak üzere bir entegrasyon kursuna gönderilir.²³ Basit düzeyde Almanca konuşmanın sınırları ise Ortak Avrupa Dil Referans Çerçevesince belirlenmiştir: kendini ve birisini tanıtmak, nerede oturduğunu söyleyebilmek, günlük kelimeleri ve cümleleri anlamak, gündelik hayatın gereklerini yerine getirecek şekilde bilmek.²⁴ Dolayısıyla Almanya'da süresiz oturma almak istiyorsanız yabancılar polisi sizinle arkadaşlarınız, oturduğunuz yer, alışverişleriniz ve benzeri konularda sohbet etmeye girecektir ve verdiğiniz cevaplara göre sizi ya kursa, ya da günlük hayatınıza gönderecektir.

Okullara yönelik ise sorun daha çok zamana bırakılmıştır ve Almanya'da doğan çocukların sayısı artınca yani en geç üçüncü nesilde okulda gözle görünen sorunlar da azalmaya başlamış, daha doğrusu sorunlar daha az görünür olmuş. Sorun oluşturabilecek kişiler ise ya Sonderschule'ye (özel eğitim) veya Hauptschule'ye (alt düzey orta öğretim) gönderilmiştir, buralar görülmek istenmeyen sorunlar havzası olmuştur.²⁵

Böylelikle Almanların sıkça uyguladıkları zamana bırakma stratejisi²⁶ daima yeni sıkıntılara neden olmuş fakat bu sorunlar çoğu zaman öngörüle-

Almanya'da süresiz oturma almak istiyorsanız yabancılar polisi sizinle arkadaşlarınız, oturduğunuz yer, alışverişleriniz ve benzeri konularda sohbet etmeye girecektir ve verdiğiniz cevaplara göre sizi ya kursa, ya da günlük hayatınıza gönderecektir.

memiştir. Öngörülmemesi imkânsız ve Alman devletin başına patlamak üzere olan bir başka sorunu da son öykümüzde ele alacağız.

BEŞİNCİ ÖYKÜ: YAŞLI BALIKÇI VE DENİZ

Küba'lı balıkçı Santiago 85 yıldır teknesiyle denize açılmaktadır fakat gerçek bir balıkçılık başarısı gösterememiştir. Nihayet ölmüş eşinin fotoğrafına bakınca hissettiği yalnızlık dürtüsüyle denize açılmaktadır, hem de motorlu teknelerin bile cesaret edemediği kadar sahilden uzaklaşmıştır. Zaten Santiago zengin balıkçılardan farklıdır, bunlar denizi bir rakip olarak görürler, güreştikleri bir erkeğe benzetirler. Oysa Santiago için deniz bir kadındır, aydan etkilenir ve dilediğinde ikram eder, dilediğinde saklar. Deniz bu kez gerçekten de ikram etmeye kararlıdır yaşlı balıkçıya. Önce küçük balıklar, sonra daha büyükleri ve nihayet uzun uğraşlar sonucu teknesinden de büyük bir balığı bahşeder sular yaşlı adama. Ne var ki bu balık hiçbir zaman Santiago'nun olmaz.

Yıllarca didinmiş olan göçmenler, gurbetin umanında daima daha büyük balıkların hayaliyle yaşamışlar. Oysa çoğu zaman nasipleri olmayan balıkları tutmuşlar. Yorulmuşlar, sol kolları tutmaz olmuş. Sonunda duvarda asılan resimlerine bakarak esasında ne kadar yalnız olduklarını hissetmişler.

Kadınlar evlerinde, erkekler cami kantini veya kıraathanede yalnızlıklarını yaşamışlar. Fakat yaşa-

Sosyal devlet yalnız ve muhtaç yaşlılar için inşa ettiği ve adına bakılırsa cennet gibi bir yer olması gereken saadet diyarları, huzur evleri kurmuştur, ancak yavaş yavaş huzur evlerini doldurmaya başlayan yabancı yaşlılar için herhangi bir önlem almamıştır.

mak için işini görecektik kadar takati olması gerekir insanın, muhtaç olmaması gerekir.

Sosyal devlet yalnız ve muhtaç yaşlılar için inşa ettiği ve adına bakılırsa cennet gibi bir yer olması gereken saadet diyarları, huzur evleri kurmuştur, ancak yavaş yavaş huzur evlerini doldurmaya başlayan yabancı yaşlılar için herhangi bir önlem almamıştır. Daha önce nasıl bu yaşlıların çocuk ve torunlarını yetiştirecek öğretmen bulmada sorun çikildiyse, şimdi de bu yaşlılara bakıcı bulmakta sorun çikilmektedir. Oysa bunlar devletin gözü önünde yaşlanmışlardır. Sorun ciddileşmeye başladığı bu dönemde ise Almanya yine bir yığın proje üretip kısa vadede bu yaşlılara çare aramaya başlamıştır. Almanları sıkça şaşırtan gurbetçiler bir kez daha devleti hazırlıksız yakalamıştır.

Söz konusu projelere göz attığımızda Alman siyasetinin çok da değişmediğini hemen fark edeceğiz. Örneğin Köln'de uygulanan Müslümanlara yönelik bir projede, kişilerin mevcut yaşlılara yönelik hizmetlerden haberdar edilmesi öngörülmektedir. Öte yandan yaşlılık hizmetlerinin de bu kişilere ulaşmadaki engelleri kaldırması gerektiği hedefler arasında belirtilmektedir. Burada yaşlılık hizmetlerinin yapısal bir değişikliği söz konusu değildir, sadece göçmenlere yönelik sivil toplum örgütleri ile iletişimlerinin güçlendirilmesi hedeflenmektedir. İslam dinine mensup yabancılar ise 'Almanya'da yaşlanma' konusunda bilgi sahibi edileceklerdir.

İkinci bir proje Kuzey Ren Vestfalya eyaletinde uygulanmaktadır. Proje başlığı Almanya'nın entegrasyon konusundaki ısrarını ve başarısızlığını göstermesi açısından ilginç: "yaşlı göçmenlerin entegrasyonu - hayat standartlarını iyileştirmeye yönelik yeni ve entegrasyonu destekleyici yapıların oluşturulması". Burada da amaçlar aşağı yukarı aynı: asıl hedef kitle olan Türk göçmenlerini yaşlılık hizmetlerinden haberdar etmek, kurumlar ve sivil toplum örgütleri arasındaki iletişimi güçlendirmek ve son olarak mevcut yaşlılık hizmetlerinde göçmenlere yönelik becerileri geliştirmek.²⁷

Almanya'da geliştirilen yabancı yaşlılara yönelik projeler şu temel fikri her zaman savunmaktadır: Yaşlılık hizmetlerinden faydalanmak için yaşlı göçmenler de bir şey yapmalı. Zaten bu Almanya

entegrasyon politikasının en temel saplantısıdır: Entegrasyon başkasının Almanya'ya entegrasyonu- dur. Alman devleti sadece onların topluma entegre olmasında onlara yardımcı olur, hatta Agenda 21'e²⁸ dayalı olarak bunu da gereksiz kılacak bir yol önerilmektedir: Göçmenler göçmenlere entegre olmadaki yardımcı olsun.

SONUÇ

Bir an duraklayıp şimdiye kadar yazılanları zihnimize çağırduğumuzda beliren ilk intibayı belki de şu kelimeyle tasvir ederiz: dağınık. Almanya'daki göçmenlerin yaşantısını ve Alman devletinin bu göçmenlere tavrını da yine en iyi bu kelime betimler. Alman devletinin yabancılara karşı aldığı bütün önlemler belirsizliğe ışık vurma çabası olarak kalmıştır, ne var ki dar açıyla vurulan bu ışıklar daima uzun gölgeler yaratmıştır.

Göçmenler ise her açıdan yabancılara oldukları bu ortamda hayatlarını bir düzene oturtamamışlardır. Alman devleti de göçmenler de hâlihazırda bir düzen kurma peşindedir. Geleceği de bu düzen çabalarının uyumu belirleyecektir.

Bizim yapmak istediğimiz sadece aksaklıkları işaret etmektir. Ama aksaklık, yapmak istediğiniz somut bir iş varsa söz konusu olabilir. O halde aksaklık değildi bütün bunlar, o halde bunlar önünü görememektir. Zaten bazıları buna ihtiyaç duymayacak kadar gani idiler.

DİPNOTLAR:

1- Geri dönme motifi Müslüman algısında önemli bir yere sahiptir. Örneğin insanlık tarihi Hz. Adem'le başlayan bir Cennete geri dönme serüvenidir. Bu yüzden dünya müminin gurbetidir, o burada gariptir, daima asli vatanının özlemi ile yaşamaktadır. Amelleri o aleme yöneliktir. Ölüm vakaları karşısında bu motif dillendirilir: 'Biz Allah'tanız, tekrar ona döneceğiz'. Hz. Peygamber de Medine'den göç ettiğinde, Mekke'yi arkada bırakmadan ziyade oraya geri dönmeyi gönlünde taşımaktadır. Nitekim hicreti anlatan Yusuf Suresi de bir kavuşma sahnesiyle son bulmaktadır. Biraz da bu yüzden ihya hareketleri daima bir asla dönme, Kurana dönme olarak algılanmıştır, yıkılan Osmanlı'nın bir gün aynı topraklardan dirileceğine inanılmıştır ve günün dünden, yarının bugünden daha kötü bir zaman olacağı rivayet edilmiştir. Müslüman topraklarda yaşamayan kişi ise kendini dar-ul harpte hissetmiş, vatanına geri dönme ihtiyacı duymuştur.

Alman devletinin yabancılara karşı aldığı bütün önlemler belirsizliğe ışık vurma çabası olarak kalmıştır, ne var ki dar açıyla vurulan bu ışıklar daima uzun gölgeler yaratmıştır.

Oysa Batı, en azında tarihinin belli bir döneminden itibaren ve Odyssea'ya rağmen çizgisel bir algılamayı benimsemiştir: Hegel, Comte, Marx, Darwin, Amerika'ya göç edenler, bir daha dönmek üzere göç etmiştir ve bir daha dönmek üzere sınırlarını genişletmiş, yeni topraklara uzanmışlardır, üstelik kızıl derililerin kızıl kanlarından nehirler akıtarak. Batıyı günümüze bu algılama biçimi getirmiştir, bugün dünden, yarın bugünden daha iyidir. Her ne kadar bunun kocaman bir yalan olduğunu dile getirenler olsa da, Batı, teknolojiye, iktisatta, modada, günlük hayatta, bilimde, sanatta daima bir gelişmeden, yarının bugünden daha iyi olduğundan bahsetmekte ve buna çoğu zaman inanmaktadır.

2- Belki misafir işçi yerine seferi işçi daha uygun bir çeviri olacaktır. Çünkü bu işçiler - en azından bir dönem - gerçekten seferi bir hayat sürdükleri gibi, yaşamları da yabancı ortamda ve kocaman vahşi makineler arasında geçen gerçek bir safariydi.

3- Bir kısmı için ise bu zevkler geçici olmamış evliliğe kadar gitmişti. Bu insanların eşleriyle değil belki ama, kayınpeder ve kayıvalideleriyle yaşadıkları maceralar başlı başına bir kitap konusudur.

4- Eşleri ile karşılaşan Türk erkekleri çoğu zaman Alman sevgilerini terk etmemişler, ilişkilerini sürdürmüşlerdir. Dahası onları evlerine davet edip aileleri ile tanıştırmaktan geri kalmayanlar da olmuştur. Tanıştırdıkları de 'bir arkadaş', 'bir arkadaşın hanımı' gibi klasik bahanelerin yanı sıra 'Hatun, bu Monika, senin Almanca öğretmenin' gibi pişkin girişimler de olmuştur.

5- Bu o dönemlerde işverenlerin, göçmen işçiler hakkındaki genel kanaatidir.

6- Yabancılaştırıcı demiyoruz, çünkü bu ne doğru, ne de tutarlı olan kimlik düşüncesinin getirdiği bir kavramdır.

7- Ünlü Sosyolog Max Weber babasıyla adaştır. Daha doğrusu oğul Weber'in üç ismi vardır: Karl Emil Max(imilian).

8- Burada elbette gözden kaçmayacak kadar bariz bir genelleme yapmaktayız. İtiraf edilmesi gereken bir diğer husus ise, sadece erkek göçmenler üzerinde durup, ilk göç eden kadınları dikkate almıyor olmamızdır. Bu makale bu kadar eksikliği kaldırabilir mi? Diğer yandan, bu makale bu kadar fazlayı kaldırabilir miydi?

9- Goldberg, Andreas/Sen, Faruk: *Türkische Unternehmer in Deutschland*, içinde: iza 1-1999, S.29-37

10- Bkz. *Türkische Selbständige*. İçinde: www.exil-club.de

11- Alman okul sisteminde orta okul üç düzeydedir, Gymnasium üniversite öğrenimine hazırlayan en üst düzey okuldur. Bir al-

tı olan Realschule meslek eğitimine hazırlar. Hauptschule en alt düzey olup temel eğitimi ve asgari genel kültür bilgilerini sağlar. 2004/2005 öğretim yılında Hauptschule'ye giden yabancı öğrenci sayısı 203.100 iken Realschule'ye 97.900, Gymnasium'a ise 98.400 yabancı öğrenci gitmektedir.

12- bkz. *Statistisches Bundesamt: Allgemeinbildende Schulen, ausländische Schüler/innen nach Schularten*. İçinde: www.destatis.de, son güncelleme 28 Ekim 2005.

13- Alman dilinde öykü ve tarih aynı kelime ile karşılır: Geschichte.

14- Bkz. *Armando Rodrigues de Sa*. içinde: www.angekommen.com

15- Alman televizyonu WDR Helmut Kohl'un iktidara geldiği döneme ait bu yollu konuşmayı ve konuyla ilgili ilginç dokümantasyonları halen internet sitesinde yayınlamaktadır. Bkz. İçinde: www.wdr.de

16- Manifesto için bkz. *Frankfurter Rundschau* Gazetesi, 4 Mart 1982. Bu şekilde tepki alan manifesto sonraları daha siyasi bir dille kamuoyuna sunulmuştur.

17- Heidelberger Manifest, *Frankfurter Rundschau*, 4 Mart 1982.

18- Manifestoyu imzalayan - ve metinde açıkça ırkçı olmadıklarını ifade eden, birçoğu saygın - akademisyenler arasında 1953'te devlet bakanlığı yapmış ve 1957'de meclis üyesi olan Prof. Dr. Dr. Theodor Oberländer de bulunmaktadır. Oberländer'in hayatı ise dikkat çekici: 1905 yılında doğan Oberländer 1923'te Hitler'in yanında ihtilale baş koymuş ve 1933'te Hitler'in genel başkanlığını yaptığı NSDAP partisine katılmıştır. Üniversite profesörlüğünden sonra ikinci dünya savaşında Ukrayna'da Subay olarak görev yaptığı bölgelerde sivil halka karşı savaş suçları işlendiği kanıtlanmış, 1960 yılında Doğu Almanya'da gıyaben müebbet hapse cezalandırılan Oberländer bu siciline rağmen devletin üst kademelerinde görev alabilmiştir. Meclisteki görevini sosyal demokratların soruşturma açması sonucu bırakmıştır. 70'li yıllarda ise örneğin Yurtdışında Almanlığı Koruma Derneği gibi sivil toplum örgütlerinde görev almıştır.

19- "Noch zwei Generationen Zeit", *Junge Freiheit*, 03.12.04. Gerçekten de Alman anayasası günümüzde bile Alman halkını muhafaza etmeyi öngörmektedir. İlginç olan ise, tüm çoğulcu söylemlere karşın bunun hala ciddi anlamda eleştirilmemiş olmasıdır.

20- Bkz. 13. *Shell Jugendstudie 2000*.

21- Bu projenin iki dilli eğitime hizmet ettiği sonraları da sıkça dile getirilecektir.

22- Almanya devletinin hazırlıksız yakalanmasının bir diğer yönü de bu. Türk öğrencilere yönelik projeler olmadığı gibi, bu çocukları okutacak öğretmenler ne yetiştirilmiş, ne getirilebilmiştir. Çocukların fevç fevç okullara geldikleri görüldüğünde ise iyi kötü diploması olan her Türk'e (yani eğitimcilerin yanı sıra, ziraat mühendisinden, avukatına kadar herkese) Almanya'da öğretmen olma olanağı doğmuştur. Bundan özellikle ilk göç dalgasının ardından göç eden ve Türkiye'de sağ sol davaları ateşli dönemini yaşarken siyasi sebeplerle kaçan okumuş sol kesim faydalanmıştır. Dolayısıyla bu

öğretmenler arasında Türkiye'den sabıkalı olan, daha önce hapis yatmış kişiler de bulunmaktadır. Konuya dolaylı olarak temas ettiğimiz 1994 tarihli bir araştırmamız olayın hassasiyeti göz önünde tutularak yetkililerce üniversitenin ve Berlin Eğitim Senatosunun tozlu raflarına kaldırılmıştır!

23- Bkz. *Aufenthaltsgesetz 44a*.

24- *A Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*. Tam metni internette bulmak mümkün, örneğin Council of Europe'un sitesinde: www.coe.int.

25- Gomolla ve Radtke Bielefeld'te yaptıkları bir araştırmada öğretmenlerin Gymnasium'a gitmesi gereken başarılı yabancı öğrencileri Hauptschule'ye gönderdiklerini, dilbilgisi zayıf olanları ise Sonderschule'ye gönderdiklerini göstermektedirler. Bkz. Gomolla, *Mechthild und Frank-Olaf Radtke: Institutionelle Diskriminierung. Die Herstellung ethnischer Differenz in der Schule*. Opladen, 2002.

26- Örneğin İslam din dersi konusunda da Almanlar işi zamanla yayma yöntemini seçmişlerdir. Başta Kuran kurslarına alternatif/karşı geliştirilen İslam din dersi fikri, ummadık boyutlara ulaşınca, siyasilerce istenmeyen sonuçlar doğurmuştur. Politikacılar konuya eğiliyor gibi dursa da fiilen bir bekle ve gör siyaseti hakimdir.

27- Bu ve benzeri projeler için bkz. www.migranten-initiative.org

28- Agenda 21 için bkz. Birleşmiş Milletlerin sitesi: www.un.org